

Aprender en familia entre paredes e pantallas durante o confinamento

Compartindo momentos a través da pantalla.

Xiana Rodríguez Castro

Alumna de 4º de EP (curso 2019-2020)

Montse Castro Rodríguez

Profesora do Departamento de Pedagogía e Didáctica da UDC

maria.castror@udc.es

Xesús Rodríguez Rodríguez

Profesor do Departamento de Pedagogía e Didáctica da USC

suso_rodriguez@yahoo.es

A situación da Covid no inicio da primavera do 20 provocou, ademais de todo un tsunami dende o punto de vista social, unha situación imprevista que supuxo un “desconcerto” inicial en todo o sistema educativo ao que pouco a pouco fomos facéndolle fronte. No caso das familias comezaron a abrollar toda unha serie de preguntas e inquiredanzas: vai haber escola?, que acontecerá co curso académico?, e a saúde dos nosos nenos e nenas?, como imos xestionar a vida persoal e profesional no medio desta situación pandémica?, que acontecerá naqueles fogares onde non hai opción de saír ao exterior? Nesta experiencia imos mostrar de que maneira afrontamos esta situación nun contexto familiar determinado e de que xeito -e a pesar das circunstancias tan excepcionais- supuxo unha magnífica oportunidade para repensar cuestións relacionadas co mundo do ensino.

O CONTEXTO INICIAL

Igual que pasaba noutros núcleos familiares, a primeira quincena do confinamento percibíase coma se fosen uns días de parar na casa, mesmo como unha oportunidade de “descansar” da acelerada vida cotiá, ignorando o que nos agardaba. Foi ao final da quincena cando nos encontramos coa realidade: comezaba a preverse unha situación de longa duración e non queriamos que o “medo” e a incerteza fosen o camiño a seguir. Puxémonos de acordo na

REVISTAGALEGA
DE EDUCACIÓN

ISSN: 1132-8932

Páx. 38-43

A arquitectura, deseño e construción.

casa na necesidade de saber, de indagar, de investigar e de debater dende diferentes puntos de vista sobre o que estaba acontecendo. Pero, como abordamos esta nova realidade de cunha nena de 9 anos...? Coincidiamos en que tiñamos que “vivir as circunstancias”. Polo tanto, a pandemia tiña que converterse, tamén, nunha oportunidade de aprendizaxe: os coñecementos das distintas áreas científicas integradas no sistema educativo eran fundamentais para apoiar educativamente esta vivencia. Tiñan que orientar as nosas indagacións, para intentar buscar respostas e novas cuestións.

O NOVO CONTEXTO CURRICULAR DE XIANA, CON 9 ANOS

Dende a escola, o luns da primeira semana de confinamento chegounos unha proposta que para a nosa familia resultou moi axeitada: vivir a situación; aproveitar o día a día para dialogar e comunicarnos; para ler tranquilamente; para implicar a nena no cálculo de situacións matemáticas da casa; para coñecer como responden a sociedade e a comunidade a esta situación.

Esta idea quizais chocaba co sentir dalgúns familias, que alertaban da perda irreparable para os nosos fillos e fillas dos días de clase. Igualmente, varias familias informaban das web e blogs onde se podían descargar actividades e exercicios de matemáticas e lingua castelá, especialmente. O estrés emerxía tamén con forza entre as familias que precisan de actividades para que os seus nenos e nenas non perdesen o seu ritmo curricular sen esquecer a incerteza polo descoñecemento de que estudar. Todo isto combinado co impacto do traballo telemático para “seguir a escola a distancia”. Evidentemente, todo isto implicou empregar novas ferramentas que, en xeral, non eran tan habituais para a maioría de nós. Sen esquecer que algunhas familias tamén tiveron que trasladar o seu quefacer laboral á vivenda familiar, tamén de xeito telemático.

Ao tempo, no sistema educativo percibíase certo desconcerto: a improvisación, a información contradictoria, as indicacións que non daban chegada dende os entes políticos e administrativos, as familias preocupadas e nalgúns casos “presionando” a escola. E, en moitos centros escolares o profesorado facendo “o que podía”, con enormes dificultades e falta de recursos e de competencias profesionais para atender unha situación nunca vivida, tan excepcional. Neste contexto xorde a primeira webinar dende o colexio, os primeiros contactos entre coles e familias, estudantes que se ven por cámara. Iníciase –en certa medida– un novo escenario de ensino-aprendizaxe.

A semente, o xerme da vida.

A ESCOLA

Pasados uns días, o equipo docente propón o traballo por proxectos como metodoloxía para organizar a práctica educativa. Na aula virtual, o alumnado e as familias atópanse con catro alternativas de proxectos para un determinado período, entre os que debían seleccionar aqueles dous que máis lles interesasen. A idea subxacente que nos pareceu identificar nas propostas ofertadas era o criterio de accesibilidade e adaptación aos distintos contextos familiares, co fin de que todo o alumnado puidese realizar un traballo común, pero ao mesmo tempo atendendo ás posibilidades de cada familia. A escola e o seu profesorado estarían acompañándonos sempre a través da aula virtual.

OS PROXECTOS DE ESCOLA COMO PROXECTOS FAMILIARES

A elección dos proxectos a realizar debía partir dos intereses da alumna. Tratábase de traballar con motivación para adaptarse á tan necesaria autonomía e autoxestión da estudante. Consegur este obxectivo esixiu tempo de diálogo e planificación previa.

Unha boa oportunidade para a reciclaxe de alimentos e compostaxe.

Aquí van algunhas das tarefas que desenvolvemos:

- *A maqueta.* Xiana necesitaba mobles e a organización do seu cuarto de durmir, e disto xurdiu un dos seus proxectos: deseñar o seu propio cuarto. Co metro na man, mediu o local en todas as súas dimensións. Partindo desas medidas, coas ferramentas de deseño de word, deseñou os mobles coas correspondentes medidas, a súa colocación no espazo e as súas cores. Feito o deseño virtual, o gran reto estivo en pasar ese proxecto a un formato de maqueta elaborada con materiais de refugallo da casa –car-

tón, cartolinas, poliespán, teas, etc-. A maqueta estaría feita a escala 1:50. Esixiu cálculos matemáticos que a continuación se materializaron nos distintos mobles e equipamento da habitación. Pero mercar un dormitorio ten uns custos que a unidade familiar ten que coñecer previamente, e procedeuse á procura de prezos dos distintos mobles e equipamento, o que nos permitiu ter un orzamento final, para valorar a idoneidade da proposta. Con todo este material, no momento de permitir a mobilidade, o carpinteiro verificou medidas e viabilidade da maqueta, e mans á obra.

- *O xardín e o horto.* No medio dunha circunstancias tan excepcionais non deixou de ser un privilexio poder dispor dun pequeno xardín. Procedemos entón a transformar unha parte deste xardín nun horto educativo. A “obriga” das circunstancias fixo deste pedaciño de terra unha oportunidade. O xardín formou parte dos proxectos promovidos dende a escola de forma transversal e familiares:

- Plantamos o horto seguindo a tradición dos últimos anos. Investigamos o momento adecuado de plantación de cada planta, seguimos o seu crecemento e coidados específicos: distancia entre plantas, distribución e localización, colocación de guías, regadío, abonos procedentes do composteiro, produción e recolleita, e identificación de obstáculos que tiveron algunhas plantas no seu crecemento. Plantamos –e nalgún caso transplantamos– patatas, pementos, semente de leitugas, amorodos, cebolas, tomates, cabazas, millo e fabas. Ben é certo que o feito de ir buscar as sementes á tenda non deixaba de ser unha oportunidade para saír ao exterior e

esquecer por uns intres a rutina pandémica.

- No xardín hai diferentes plantas ornamentais e froiteiras: seguimos o seu crecemento, a aparición das follas no caso das caducifolias, a floración, a aparición do froito.

- Identificáronse os paxaros que a diario acudían a alimentarse ao xardín. Datación da chegada dos paxaros, espazos que empregan, de que se alimentan e as condutas dalgunhas destas aves que Xiana puido ir observando.

- Laboratorio de investigación para a realización de experimentos científicos propostos dende o colexio ou por decisión propia.

- *A cesta da compra.* A alimentación constituíuse nunha oportunidade moi útil para a integración dos contidos das distintas áreas de coñecemento escolar e tamén dos de carácter transversal. Por exemplo: planificación das comidas de acordo con criterios de hábitos saudables, organización e realización da compra a través do servizo online, xestión dos alimentos; realización de receitas; reciclaxe de produtos; cálculos dos custos da cesta da compra; circunstancias específicas derivadas da dificultade para acceder a algúns produtos alimenticios; conservación e durabilidade dos alimentos...

- *A cobaia.* *Nutela* chegara ás nosas vidas dous meses antes do confinamento total. Aínda non houbera unha convivencia real con ela. O día a día permitiu constatar que este animal se comunica, ten hábitos, gustos, apetencias e enfados, necesidades vitais e potencialidades afectivas intensas. Ten custos o seu mantemento. Ah!, e tamén participou na gravación de vídeos para a escola.

O coidado da alimentación e do corpo, básico mesmo para Nutela.

- *As actividades domésticas.* A lavadora, pasar o ferro, a preparación do xantar, supuxeron unha oportunidade para a asunción de responsabilidades no fogar. Dende sempre na nosa vivenda a distribución das tarefas rompe con estereotipos de xénero: todos e todas podemos facer de todo.

- *Plans de futuro.* No 2019 Xiana tivo a oportunidade de realizar algunhas viaxes que foron moi significativas para ela. En pleno encerramento, a ilusión de viaxar converteuse nunha compañeira ideal para imaxinar, soñar e planificar. Foi momento de contactar coa familia de Londres, de compartir experiencias de confinamento; de planificar unha viaxe para o futuro: visitas de interese, lingua, custos e distintos medios de transporte para viaxe, tempos... E mesmo de construír algúns dos seus edificios emblemáticos a través da preparación das súas maquetas.

- *As novas oportunidades do contexto dixital.* As videoconferencias da clase, a busca de información para a realización das propostas, os problemas e vantaxes de traballar nunha aula virtual que non se coñecían previamente, a conexión co exterior, entre outras, xur-

diron oportunidades para facer un uso real e necesario da tecnoloxía. Pero tamén a tecnoloxía como ferramenta de xogo máis aló da visualización de produtos televisivos ou o uso de videoxogos nun ámbito familiar no que estes dispositivos non eran habituais. A continua realización de vídeos e as fotografías deron forma, sentido e visibilidade ás tarefas diarias.

- *O tempo libre e a interrelación.* Unha vez rematadas as "obrigas" académicas, e aínda que en moitos casos as propostas curriculares se mesturaban co tempo libre, era necesario atender dun xeito específico estes tempos. Obviamente, cómpre non esquecer que a situación vivida derivou en que algunhas actividades extraescolares desapareceron dos nosos tempos e a convivencia con pares de forma presencial. Xurdiu a necesidade da organización dos tempos e buscouse o seu equilibrio entre as rutinas e a introdución de novidades que mantían a motivación. Descubrimos que:

- O "ter tempo sen estrés" para Xiana facilitou a expansión da súa creatividade e imaxinación: pasou de converter o vello moble de cd's nun edificio de varias plantas para o que elaborou mobles de cartón e teas recicladas ata a experimentación coas texturas de distintos tipos de pinturas, cores, produtos, etc.

- O interese pola creación de xoguetes e xogos a través da reutilización de equipamento do máis variado.

- A programación televisiva das cadeas públicas ofertando programas de calidade que combinaban o entretemento coa aprendizaxe escolar.

- A lectura como instrumento de relaxación para os tempos de ocio.

As proporcións e medidas no día a día.

- O emprego e manexo de Skype. Foi todo un descubrimento para Xiana. Era a oportunidade para manterse viva. Os distintos contextos nos que vive esta nena –escola, familia extensa, amizades procedentes da xeografía galega, española e internacional– proporcionaron contactos directos a diario con outras realidades, con outras formas de vivir o momento. Pero estas situacións non quedaron restrinxidas a falar e intercambiar opinións... Xogar conxuntamente a videoxogos interactivos ou compartir "cine en familia"; tamén realizar manualidades; acordar e planificar actividades para facer fóra dese encontro virtual ou mesmo explorar as distintas posibilidades dun chat con emoticonas, con cancións e gravacións do máis variado... Sen dúbida a tecnoloxía como potenciadora da imaxinación. Sen esquecer claro, algúns momentos de "tensión" pola xestión dos tempos.

- *O aniversario.* Para Xiana, o seu aniversario non pasa desapercibido. Gústalle celebra-

A lectura no acollemento da casa.

lo con moita intensidade. Era a primeira vez que non celebraríamos o 17 de maio, esa data tan emblemática para a familia e amizades, que ano tras ano acoden á convocatoria. Mais íamos deixar que un virus nos roubase ese momento tan máxico? Pois non!! Preparámono con moito agarimo. Levántamonos moi cedo e elaboramos unha inxente cantidade de madalenas, o que nos esixiu traballar cuestións relacionadas cos pesos, sumas, multiplicacións, divisións, tempos...; logo, fómolos distribuindo polas vivendas dun nutrido grupo de amigos e amigas, que, a través das xanelas, das reixas ou muros das casas amosaban a ledicia de vernos en persoa, aínda que fose a distancia e durante uns minutos! Que momento tan emocionante para todas! E constatamos que había outras formas de celebrar! Quizais nin Xiana nin calquera de nós imaxinamos que algún día celebraríamos esa data tan importante para ela soprando as candeas, compartindo a experiencia coas súas amizades e familia a través unha pantalla de ordenador ou de tv... Quizais tampouco nunca pensou que nunha urbanización onde o individualismo predomina sobre a convivencia colectiva, lle cantarían os pa-

rabéns, o aniversario feliz ás 8 da tarde, cando todos e todas nos reuniamos para cantar Resistiré e aplaudir unha enorme cantidade de profesionais que estaban a facilitarnos eses momentos tan duros.

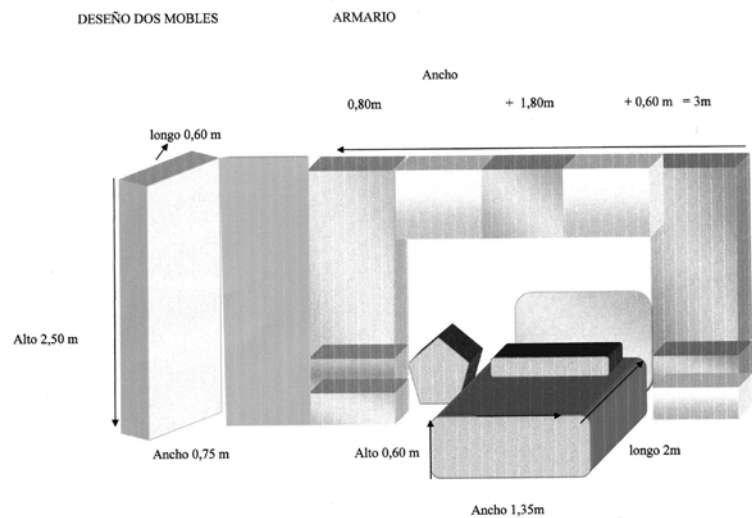
E PARA REMATAR... QUE SUPUXO PARA TODOS E TODAS ESTA EXPERIENCIA?

O confinamento na pandemia constituíu nunha oportunidade de convivencia, de aprender a extraer dun momento difícil unha oportunidade para aprender para a vida, de transferir as nosas ideas a proxectos de aprendizaxe concretos no propio enclave da vivenda familiar, no medio próximo e non tan próximo, como nolo permiten as tecnoloxías. Unha oportunidade máis para seguir afirmando que incluso os contidos máis tradicionais do currículo escolar forman parte do noso día a día. Sentímonos cómplices con Tonucci nas distintas intervencións que tivo nas redes durante a pandemia: atendendo as cuestións básicas do día a día estamos tendo unha boa oportunidade de aprendizaxe... Ou lembrando as palabras dos nosos devanceiros: de todo se aprende, se se quere.

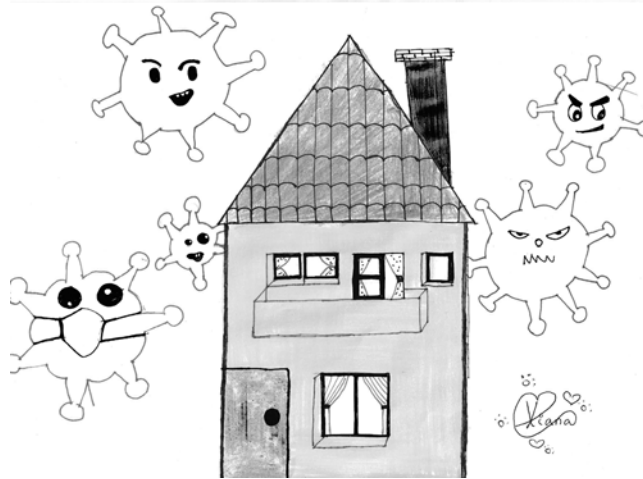
Tamén unha oportunidade para ver como os valores neoliberais subxacentes nun sistema educativo seguen a dominar unha parte das decisións e pensamentos da sociedade. Moitas familias e profesorado encadraron as perdas derivadas desta situación tan difícil no ámbito da adquisición dos coñecementos tradicionais e case sempre descontextualizados do día a día, da imperiosa necesidade de "acabar os libros".

Quizais esta situación, tamén nos leve a demandar con contundencia a necesidade de colaboración das familias e a escola e de acordar obxectivos comúns; de subliñar o rol fundamental que debe ter un profesorado ben formado, capaz de ter criterios pedagóxicos sólidos para orientar o proceso de ensino-aprendizaxe superando as eivas dunha escola "vella" que anda con moita frecuencia separada das necesidades e potencialidades da vida; necesítase unha escola viva e vida na escola contextualizada na contorna.

Para Xiana, e coidamos que para moitos nenos e nenas, ese tempo de confinamento supuxo unha experiencia brutal –

difícil sen lugar a dúbidas en moitos aspectos—, pero tamén cunhas aprendizaxes que poderían resumirse do seguinte xeito: os contidos da escola teñen sentido na casa e vice-versa; pódese aprender sen o agobio de ser avaliada por unha proba que non lle é significativa nin reflicte o que sabe; na casa hai moitos recursos cos que se aprende moito; aprendeu a transferir coñecementos; os medios tecnolóxicos permítille xestionar o seu traballo como escolar, pero tamén comunicarse coas seus seres queridos ou mesmo coñecer xente doutras realidades... que quizais co tempo ela poderá contar mellor. Todo isto implicou a atención da nai e do pai cara a ela, as súas necesidades, interrogantes e demandas.

O SARS-CoV ten moitas caras.

É certo que moitas destas cuestións poderían terse desenvolvido en circunstancias normais, mais dubidamos que moitas acontecesen de non ser pola necesidade de “parar uns tempos” e activar “outros tempos”.

Deixamos un debuxo final que recolle o tema da pandemia, segundo o sentir de Xiana.■

PUBLICIDADE

ANAYA

*“Unha porta aberta
á lectura e ao coñecemento”*

DIFERENTES REALIDADES

DIFERENTES RESPONSTAS